TWEMMIN FIERAGĦ TA' L-GĦAWDXIN

(It-Tieni Parti)

F'Għawdex, bħal f'Malta u l-pajjiżi l-oħra tad-dinja, is-superstizzjoni tinsab imxerrda fost il-popolazzjoni kollha, fost etajiet kollha, u fost il-klassijiet kollha tas-soċjetà. Ħafna drabi t-twemmin fieragħ ta' pajjiż ikun jixbaħ ħafna 'l dak ta' pajjiż ieħor, imma mbagħad ikun hemm każ ta' superstizzjoni li tkun l-aktar magħrufa f'dak il-pajjiż partikolari. U Għawdex mhux eċċezzjoni.

In-Nies tas-"*Setta*"

Illum bil-kelma "setta" nifhmu grupp ta' nies li jħaddnu twemmin li ma jkunx jaqbel preċiż ma' dak tar-reliġjon proprja. Kemm il-Kristjaneżmu kif ukoll l-Islam għandhom is-setet tagħhom. Imma dari b' "*tas-Setta*" f'Għawdex ma kinux jifhmu dawn il-gruppi ta' nies, imma nies li bis-sħarijiet tagħhom kienu jistgħu jtiru. Fi gżiritna, fejn it-twemmin fuq "*tas-Setta*" kien qawwi ħafna, din il-kelma kienet toħloq biżgħa kbir u tqajjimlek ġismek xewk xewk.

Jingħad li "*tas-Setta*" kienu nies li jagħmlu s-sħarijiet. Kienu jindilku b'ċertu likwidu u mbagħad ikunu jistgħu jtiru fl-ajru. Kienu jtiru mhux biss fuq dawn il-gżejjer, imma jmorru wkoll barra minn Malta, saħansitra jżuru x-xtajtiet tat-Tuneżija u ta' l-Alġerija. Meta jkunu għaddejjin kienu jagħmlu buffuri bi ħsejjes kbar, u aktar ma tkun kbira l-buffura, aktar ikunu fil-għadd in-nies "*tas-Setta*" li jtiru flimkien. Kienu jtiru bejn nofs il-lejl u l-*Pater Noster*. Ir-raġuni għal dan kienet li jekk xi ħadd isemmihom waqt li jkunu jtiru, jew inkella ddoqq qanpiena, allura dawn kienu jaqgħu b'tisbita. Xi drabi kienu jtiru fuq xi tavla jew fuq xi dgħajsa. F'dak il-każ kienu jordnawlha biex ittir bihom skond in-numru li jkun hemm: "*Imxi b'erbgħa, imxi b'ħamsa.*" Imma dawn iridu jkunu kollha miktubin ma' "*tas-Setta*" għax inkella t-tavla jew id-dgħajsa ma ttirx.

In-nies "*tas-Setta*" ma kinux nies tajbin, imma nies ħżiena, għaliex kienu jiltaqgħu f'xi għar fl-imwarrab, u meta ma jtirux, hemm joqgħodu jiżfnu bla ħwejjeġ fl-eqqel tal-lejl. Imbagħad filgħodu jmorru l-knisja qisu ma ġara xejn biex ħadd ma jissuspetta fihom. Il-Ġiżwita Patri Manwel Magri jsemmi li qrib Wied Sansun, wara ta' Kerċem, hemm għar kbir fejn "*tas-Setta*" kienu jmorru jiżfnu. Ma nafux jekk dan kienx l-istess għar li hemm f'Ras il-Wardija fejn f'waħda min-niċeċ kien hemm imħaffer fil-blat sura ta' Kurċifiss. Jekk dan ma kienx is-sinjal ta' Tanit, alla-mara tal-Kartaġiniżi, allura dan seta' kien salib imħaffer hemm min-nies "*tas-Setta*".

Ma' "*tas-Setta*" kien ikun hemm miktubin nies minn kull saff tas-soċjetà. Anki professjonisti u nies oħra serji. F'Għawdex jissemma ħafna wieħed Nutar li jingħad li kien ma' "*tas-Setta*" u li kien itir. Iżda darba l-likwidu tas-seħer bidluhulu, u meta ndilek u mar biex itir, malli qabeż, in-Nutar flok ma tar, waqa'.

It-Tlett Ijiem tad-Dlam

It-twemmin fit-Tlett Ijiem tad-Dlam ukoll huwa twemmin fieragħ, imma b'xorti ħażina, ħafna drabi kien jingħata bixra reliġjuża, b'doża qawwija ta' devozzjoni u biżgħa qaddis. Kienu jissemmew qaddisin, nies twajba, saċerdoti u patrijiet, ix-xemgħa tat-tniebri, u tgħidx x'ma jivvintawx. Imma fil-qalba ta' dan kollu ma kien ikun xejn ħlief twemmin fieragħ.

L-oriġini tat-twemmin li jista' jkun hemm tlett ijiem tad-dlam fuq id-dinja tinsab fil-Ktieb ta' l-Esodu, fil-Bibbja, fejn jingħad li wieħed mill-kastigi li Alla bagħat fuq il-Fargħun ta' l-Eġittu tal-qedem kien proprju

l-kastig tat-tlett ijiem tad-dlam. Araw kif: "*U medd Mosè idu lejn is-sema: u saret dalma sewda fl-art kollha ta' l-Eġittu għal tlett ijiem. Ma kienx jara wieħed lil ieħor, u ħadd ma tħarrek minn fejn kien għal tlett ijiem. Imma wlied Israel kollha kellhom id-dawl fl-agħmajjar tagħhom*" (Esodu,10,22-23).

Naturalment, it-tlett ijiem tad-dlam imsemmija fil-Bibbja ma kinux xi biċċa maġija, għax jista' jkun hemm raġunijiet naturali u li jistgħu jiġu spjegati. Dan hu hekk għaliex id-dinja ma tistax tieqaf mid-dawrien tagħha u lanqas ix-xemx ma tista' tintefa'. Allura seta' ġara li sema miksi bi sħab oħxon u maltempati qawwija tar-ramel u kbar ħakmu lill-Eġittu u għattew ix-xemx għal xi żmien.

Biex in-nies aktar temmen, fis-snin sittin kienu jitqassmu karti b'kitbiet li jħabbru li fid-dinja kien appik biex jaqa' diżastru kbir: "*Id-diżastru se jolqot lid-dinja bħal leħħa ta' berqa meta d-dawl tax-xemx filgħodu jinbidel fi dlam. Ħadd ma jħalli d-dar jew jittawwal 'il barra mit-tieqa minn dak il-mument... Ikun hemm taħwid sħiħ minħabba d-dlam li jaħkem id-dinja kollha. U ħafna jmutu bil-biżgħa u bid-dispranent.*"

"*Żommu t-twieqi mgħottijin sew. Tħarsux barra. Ixegħlu xemgħa mbierka li tkun biżżejjed għal bosta ġranet...*" (Siltiet meħudin minn fuljett li kien jitqassam).

Allura n-nies kulħadd beda jġemma' x-xemgħa tat-tniebri. U kien hemm min ġabar mhux għal tlett ijiem, imma għal sena sħiħa!

Issa l-ħelwa hi li skond Ġorġ Pisani f'Għawdex kien hawn leġġenda li tgħid li darba Għawdex kien inħakem mill-kastig tat-tlett ijiem tad-dlam għax in-nies kienu ħżienu wisq. Jingħad li n-nies kienu waslu fi stat ta' degradazzjoni u ħażen hekk kbir li ma setgħux jifhmu ħlief b'xi kastig kbir. U ġabu fuqhom it-tlett ijiem tad-dlam. Imma wara tlett ijiem, deher merżuq ta' dawl ħiereġ mill-Għolja ta' Merżuq. U mbagħad reġa' bexbex, u wara ż-żernieq reġgħet dehret ix-xemx bil-glorja tagħha. It-tlett ijiem tad-dlam kienu għaddew u l-Għawdxin nidmu u biddlu ħajjithom. (Ara Pisani Ġorġ, *Mill-Gżira tal-Ħolm*, PIN, Stamperija Indipendenza, Pietà, Malta, 1995, "*Meta ma setax jisbaħ jew it-Tlett Ijiem tad-Dlam*", pp. 293-306).

Is-Sellum u l-Umbrella

Is-sellum u l-umbrella huma oġġetti bla ħajja magħmulin għas-servizz tal-bniedem. Imma tiskanta kif is-superstizzjoni tintrabat ukoll b'mod partikulari ma' oġġetti bħal dawn. Għalhekk wieħed qatt ma għandu jgħaddi minn taħt sellum li jkun jistrieħ mal-ħajt għax dan iġib ir-risq ħażin. Hekk ukoll tiftaħx l-umbrella fid-dar għax tista' ġġib il-vjatku.

Ikolli ngħid dan it-twemmin nibet għaliex jekk ikun hemm xi ħadd jagħmel xi xogħol fuq xi sellum, veru li jista' jwaqqa' xi ħaġa fuqek bħal għodda, ġebel jew injam, u hekk. U dan żgur li m'hux risq tajjeb. Dwar l-umbrella għandna nkunu nafu li dari l-vjatku kien jittieħed għand xi moribond taħt l-umbrella. Il-vjatku kien l-aħħar tqarbina ta' xi ħadd li jkun wasal fil-punt tal-mewt. Is-Sagrament kien jittieħed f'purċissjoni li fiha kienu jieħdu sehem fratelli, abbatini bil-ġilandra (jew tronett), biż-żjut tal-griżma u bil-qanpiena, tfal bil-fanali u xi raġel jew is-sagristan li kien iżomm l-umbrella tal-vjatku biex il-qassis bis-Sagrament jimxi taħtha. Warajhom kien ikun hemm kotra ta' nies jitolbu. Minn kulfejn igħaddi l-vjatku n-nies kienet tixgħel il-lampi u l-fanali wara l-ħġieġ tat-twieqi. Minn din id-drawwa reliġjuża nibtet imbagħad is-superstizzjoni li jekk tiftaħ umbrella d-dar iġġib il-vajtku.

L-Ilma, iż-Żejt, l-Inbid u l-Melħ

Dawn l-oġġetti ta' konsum hemm ukoll marbut magħhom it-twemmin mar-risq tajjeb u r-risq ħażin.

L-ilma, anki jekk jagħmel dilluvju u jikkawża ħafna ħsara, huwa dejjem meqjus bħala li jġib ir-risq tajjeb. Jum ta' xita huwa jum ta' risq tajjeb. Anzi, jekk immorru aktar 'il bogħod fil-preistorja ngħidu li n-nies primittivi kienu jemmnu li x-xita tiffertilizza l-art li mbagħad tħaddar u tagħti l-egħlejjel tagħha.

L-inbid ukoll iġib ir-risq tajjeb. Kulħadd jaf li l-inbid hu dik ix-xarba l-aktar adattata għal waqt l-ikel. Mela l-inbid ifisser ċelebrazzjoni, festa, divertiment. Mela, meta jaqa' l-inbid u jixxerred fuq il-mejda jew fl-art, dan ikun ifisser li ġej żmien il-ħela, żmien il-ġid. L-inbid jimmarka r-risq tajjeb u x-xalar.

Iż-żejt, mill-banda l-oħra, huwa għelm ta' risq ħażin. Jekk jaqa' ż-żejt in-nies temmen li jkun ġej żmien ikrah. Ir-raġuni hi li ż-żejt meta' jaqa' jagħmel il-ħsara, itebba' u jħammeġ, u jfisser ħela bla bżonn. U llum kulħadd jaf ukoll xi ħsara ssir meta jinqasam xi *tanker* biż-żejt maħdum jew mhux. Mela, li jaqa' ż-żejt hu sinjal ta' risq ħażin.

Il-melħ hu marbut mal-għerf, mal-preservazzjoni, ma' l-onestà u l-irġulija. Meta jaqa' l-melħ hawn min jinterpretah bħal li ġej risq ħażin, imma wkoll hawn min

igħid li għandna nafdaw fil-ħniena ta' Alla u tiġina tajba żgur. Għalhekk fil-magħmudija lit-tarbija jagħmlulha ftit melħ f'ħalqha. Hafna melħ hu bħall-velenu, imma ftit melħ tajjeb għal kulħadd, l-aktar fis-sajf, meta ħafna mill-melħ ta' ġisimna joħroġ mal-għaraq.

Il-flus

Il-flus ukoll jistgħu jaqgħu. Jekk xi ħadd jaqgħulu l-flus, ikun hemm min ikun pront jgħidlu, "*Tiżragħhomx għax dawk ma jinbtux!*" Inkella, "*Mela sraqthom?*" Hawn ukoll min igħid li dak li jaqgħulu l-flus, sinjal li jrid iżjed.

Il-Għajnejn u l-Idejn jieklu u l-Widnejn iżanżnu

Il-partijiet tal-ġisem huma kollha sensittivi għal dak li jiġri madwarhom u xi drabi jiġri li meta jkunu effettwati minn xi ħaġa barranija jibdew jikluna u f'każ tal-widnejn jibdew iżanżnu. Ma' dawn il-fenomeni hemm ukoll marbuta s-superstizzjoni.

Għalhekk jingħad li jekk tieklok għajnek il-leminja tkun se tibki. Jekk titlagħlek xi xgħira f'għajnek, tkun se tiret. Jekk tieklok idek il-leminija, ġej xi kont kbir u se jkollok toħroġ ħafna flus. Imma jekk tieklok ix-xellugija, tkun se ddaħħal xi kemxa.

Meta widnejk iżanżnu jew iżarżru, ikunu qegħdin isemmuk. Imma jekk iżżanżan widintek tax-xellug, ikunu qegħdin isemmuk fid-deni, jekk iżżanżan widintek il-leminija, ikunu qegħdin isemmuk fil-ġid.

L-Orgni fil-Quddiesa tat-Tieġ

Fl-antik kien hawn it-twemmin li jekk waqt il-quddiesa tat-tieġ ma jindaqqx l-orgni kien ifisser li ż-żwieġ se jisfratta. Allura l-għarus kien jesiġi li l-orgni jrid jindaqq u jekk ma jindaqqx it-tieġ ma jsirx. Jidher li llum dan it-twemmin ilu li ntilef.

Ir-Ross fil-Festa tat-Tieġ

Jingħad li r-ross li jintefa' fuq l-agħrajjes meta jkunu ħerġin mill-knisja jfisser l-awguri u x-xewqat tajba tal-mistednin biex il-miżżewġin friski jkollhom ħafna tfal. Ir-ross huwa l-għelm tal-fertilità.

Id-Dar il-Ġdida tal-Miżżewġin

Meta l-miżżewġin friski jmorru joqgħodu fid-dar taż-żwieġ tagħhom, ir-raġel għandu jara li hu jmissu jidħol l-ewwel fid-dar il-ġdida għax inkella, jekk tidħol il-mara l-ewwel, tkun tikkmanda kollox hi. Jingħad li ħafna nisa miżżewġin, huma jikkmandaw kollox, avolja daħlu t-tieni, wara r-raġel!

Kelb jagħwi u jingħi

Meta kelb jibda jagħwi u jingħi kemm jiflaħ, ifisser li f'dawk l-inħawi jkun se jmut xi ħadd. Dan jiġri għaliex jingħad li l-kelb ixomm minn qabel l-intiena ta' bniedem mejjet. B'danakollu, meta wieħed jitħadded fuq l-annimali, irid joqgħod daqsxejn attent għax mhux kulma jagħmlu l-annimali ġej mis-superstizzjoni. Hafna drabi l-annimali jħossu, ixommu, jaraw u jisimgħu aktar minna l-bnedmin u għalhekk jistgħu jħabbru minn qabel dak li aħna ma nintebħux bih. Per eżempju, hu fatt magħruf li l-annimali bħal klieb, għasafar, tjur, zwiemel... jibdew jitqanqlu u jagħmlu ħafna ħsejjes mhux tas-soltu meta jkun se jagħmel xi terremot.

Denb il-Gremxula

Il-gremxula għandha ħabta tarmi denbha meta xi ħadd jagħtiha fastidju jew jiġri warajha. Denbha, minkejja li jinqata' minn ġisimha, jibqa' jitkagħweġ. Issa l-gremxula dan tagħmlu biex tiddefendi lilha nfisha mill-periklu, ħalli dak li jkun jiġri warajha, meta jara denbha jitkagħweġ, imur jara x'inhu, u l-gremxula jkollha żmien biex taħrab u titbiegħed mill-periklu. Imma s-superstizzjoni tgħid li denb il-gremxula jkun qiegħed jidgħi. Ħadd m'għandu jemminhom affarijiet bħal dawn għax l-annimali, billi m'għandhomx raġuni, ma jistgħux jidgħu. Aħseb w ara denb ta' gremxula!

Il-Ħanfusa

F'Għawdex il-ħanfusa hija insett ta' lewn iswed u l-lewn iswed hu aktar assoċċjat mas-sħaħar u n-nies ħżiena. L-iswed hu l-lewn tal-mewt, tal-vistu, tad-dwejjaq, il-lewn tax-xitan. L-iswed isewwed il-qalb. Imma huwa wkoll il-lewn tal-penitenza, tal-ħajja ta' ċaħda mill-pjaċiri tad-dinja, tal-ħajja rżina. Issa billi f'pajjiżna hi ta' lewn iswed (għax barra hemm ukoll ħanfus b'diversi lwien), allura l-ħanfusa hi assoċċjata mal-ħażen. U għalhekk jingħad li l-ħanfusa tobżoq 'l Alla. Imma dan hu wkoll twemmin fieragħ 'il bogħod ħafna mill-verità.

Geddum ix-Xitan

Insett ieħor, bl-Ingliż imsejjaħ *Praying Manthis*, jissejjaħ Geddum ix-Xitan, u f'Malta magħruf iktar bħal d-Debba tax-Xitan. Bl-Ingliż għandu isem adattat ħafna għax jidher b'idejh miftuħa qisu qiegħed jitlob. Imma flok praying aħjar ngħidu li jkun preying, għax fil-fatt ikun qiegħed għassa biex jaqbad il-priża tiegħu. Jingħad li geddumu jixbah lil geddum ix-xitan ta' veru. Imma din hija wkoll superstizzjoni għaliex ix-xitan ta' veru, billi hu spirtu, m'għandux geddum. Dan l-insett, bħall-ħlejjaq l-oħra kollha, hu ħolqien ta' Alla u m'għandu x'jaqsam xejn max-xitan.